Martin Luther

Om et kristent menneskes frihet

1520

Oversatt til norsk
Gamle stier · gamlestier.no

Martin Luther: *Om et kristent menneskes frihet* (1520).
Tekstene er frie fordi forfatterne døde for mer enn 70 år siden. Oversettelsene er eget arbeid.
Bibelsitatene er fra Norsk Bibel 88/07.
Boka kan leses, skrives ut og deles fritt. Den nyeste utgaven finnes alltid på gamlestier.no.
Utgave 25. november 2026.

Innhold

Om denne utgaven 1
Luthers hilsen til Hieronymus Mühlpfordt 2
Første del: Det indre mennesket 3
Andre del: Det ytre mennesket 13
Slutning 23
Om Martin Luther 24
Ordforklaringer 25

Om denne utgaven

Luther skrev dette lille skriftet høsten 1520, samme år som han ble truet med bann. Han skrev det både på latin og på tysk og sendte det til pave Leo X sammen med et brev. Det er bygd over to setninger som ser ut til å strides: Et kristent menneske er en fri herre over alle ting og ingen underlagt. Et kristent menneske er en tjener for alle ting og underlagt alle.

Oversettelsen bygger på den dansk-norske utgaven som pastor Johan Storjohann ga ut i Christiania i 1876. Teksten er kontrollert mot Luthers tyske original, og der 1876-utgaven forkorter eller avviker, følger vi Luther. Utgiverens etterord og billedtekster er utelatt, og språket er gjort moderne.

Luthers hilsen til Hieronymus Mühlpfordt

Til den forstandige og vise herr Hieronymus Mühlpfordt, byfogd i Zwickau, min særlig velvillige venn og velynder: Jeg, doktor Martin Luther, augustinermunk, tilbyr deg min villige tjeneste og ønsker deg alt godt.

Forstandige og vise herre, kjære venn! Den verdige magister Johann Egran, sogneprest i din ansette by, har rost deg høyt for den kjærligheten og gleden du har til Den hellige skrift. Du bekjenner den også flittig og slutter ikke å prise den for menneskene. Nå ønsker han at jeg skal bli kjent med deg, og det sier jeg gjerne og med glede ja til. For det er en særlig glede for meg å høre at Guds sannhet blir elsket der. Dessverre er det så mange som står den imot med makt og list, og aller mest de som bryster seg av å bære dens navn.

Men slik må det være. Kristus er satt til et anstøt og et tegn som blir motsagt, og derfor må mange støte seg på ham, falle og reise seg igjen. Som en begynnelse på vårt bekjentskap og vennskap vil jeg derfor tilegne deg dette lille skriftet, denne prekenen, på tysk; på latin har jeg tilegnet det paven. Med det har jeg lagt fram for alle grunnen til det jeg lærer og skriver om pavedømmet – en grunn jeg håper ingen kan forkaste. Hermed overgir jeg meg selv, deg og alle sammen til Guds nåde. Amen.

Første del: Det indre menneske

Jesus!

For det første: Vi vil forstå til bunns hva et kristent menneske er, og hvordan det står til med den friheten som Kristus har vunnet og gitt oss, og som Paulus skriver så mye om. Derfor vil jeg sette fram disse to setningene:

1. Et kristent menneske er en fri herre over alle ting og ingen underlagt.
2. Et kristent menneske er en tjener for alle ting og underlagt alle.

Begge setningene står klart hos Paulus. Han skriver: «For selv om jeg er fri overfor alle, så har jeg gjort meg til alles trell» (1 Kor 9,19). Og: «Bli ingen noe skyldig, annet enn det å elske hverandre!» (Rom 13,8) For kjærligheten tjener det den elsker, og gjør seg underlagt det. Slik er det også sagt om Kristus: «Gud utsendte sin Sønn, født av en kvinne, født under loven» (Gal 4,4).

For det andre: Disse to utsagnene om frihet og tjeneste ser ut til å strides mot hverandre. For å forstå dem må vi huske at hvert kristent menneske har en dobbel natur, en åndelig og en legemlig. Etter sjelen kalles han et åndelig, nytt og indre menneske. Etter kjøtt og blod kalles han et legemlig, gammelt og ytre menneske. Og på grunn av denne forskjellen sier Skriften om ham ting som står rett imot hverandre, slik jeg nettopp sa om frihet og tjeneste.

For det tredje tar vi for oss det indre, åndelige mennesket. Vi vil se hva som skal til for at det er og kalles et rettferdig og fritt kristent menneske. Da er det åpenbart at ingen ytre ting, hva den så heter, kan

gjøre det fritt eller rettferdig. For verken dets rettferdighet og frihet eller dets ondskap og fangenskap er legemlig eller ytre.

Hva hjelper det sjelen at legemet er fritt og uhindret, friskt og sunt, og at det spiser, drikker og lever som det vil? Og hva skader det sjelen at legemet er bundet, sykt og svakt, at det sulter, tørster og må lide mot sin vilje? Ingen av disse tingene når inn til sjelen, så ingen av dem kan sette den fri eller ta den til fange, gjøre den rettferdig eller ond.

For det fjerde: Derfor hjelper det ikke sjelen om legemet bærer hellige klær, slik prestene og de geistlige gjør. Det hjelper heller ikke om legemet er i kirken eller på hellige steder, eller om det har med hellige ting å gjøre. Det hjelper heller ikke om legemet ber, faster og går på pilegrimsferd. Ja, det hjelper ikke om det gjør alle de gode gjerningene som kan gjøres ved og i et legeme, om det så holdt på i all evighet. Det må være noe helt annet som bringer og gir sjelen rettferdighet og frihet.

For også et ondt menneske – en skinnhellig og en hykler – kan gjøre alle disse gjerningene og holde alle disse skikkene. Og slike skikker gjør ikke folk til noe annet enn skinnhellige. På den andre siden skader det ikke sjelen om legemet bærer uhellige klær, er på uhellige steder, spiser og drikker, ikke går på pilegrimsferd eller ber, og lar være å gjøre alle de gjerningene som disse skinnhellige gjør.

For det femte: Det finnes ingenting i himmelen eller på jorden som sjelen kan leve av og være rettferdig, fri og kristen ved, unntatt det hellige evangeliet, Guds ord, som Kristus forkynte. Han sier selv: «Jeg er oppstandelsen og livet. Den som tror på meg, skal leve om han enn dør» (Joh 11,25). Og: «Mennesket lever ikke av brød alene, men av hvert ord som går ut av Guds munn» (Matt 4,4).

Derfor må vi være visse på dette: Sjelen kan klare seg uten alt annet enn Guds ord, og uten Guds ord kan ingenting hjelpe den. Men har den Ordet, trenger den ikke noe mer. I Ordet har den nok av alt: mat, glede, fred, lys, kunnskap, rettferdighet, sannhet, visdom, frihet og alt godt i overflod.

Derfor leser vi i Salmenes bok, særlig i Salme 119, at profeten ikke roper etter noe annet enn Guds ord. Og Skriften regner det som Guds aller største vrede og straff når han tar sitt ord bort fra menneskene. Omvendt finnes det ingen større nåde enn når han sender sitt ord, slik det står: «Han sendte sitt ord og helbredet dem» (Sal 107,20). Og

Kristus er kommet bare for å ha dette ene embetet: å forkynne Guds ord. Alle apostler, biskoper, prester og hele den geistlige stand er kalt og innsatt bare for Ordets skyld, selv om det nå dessverre går annerledes.

For det sjette spør du kanskje: «Hva er det da for et ord som gir så stor nåde, og hvordan skal jeg bruke det?» Svar: Det er ikke noe annet enn den forkynnelsen som Kristus selv holdt, slik evangeliet gjengir den. Den skal være slik, og den er slik, at du hører din Gud tale til deg.

Han sier at hele ditt liv og alle dine gjerninger er ingenting for Gud, og at du med alt det som er i deg, må gå evig fortapt. Tror du dette rett, slik du skal, må du fortvile over deg selv og bekjenne at Hosea har rett: «Israel, i deg er det bare din ødeleggelse, men hos meg er din hjelp» (Hos 13,9).

Men Gud vil at du skal komme ut av deg selv og bort fra deg selv, det vil si bort fra ødeleggelsen din. Derfor stiller han sin kjære Sønn, Jesus Kristus, fram for deg. Ved sitt levende og trøsterike ord lar han deg få høre at du skal overgi deg til Kristus med fast tro og frimodig stole på ham.

Da skal alle dine synder være tilgitt for denne troens skyld, og all din ødeleggelse skal være overvunnet. Du skal være rettferdig og sannferdig og ha fred, alle bud skal være oppfylt, og du skal være fri fra alle ting. Slik sier Paulus: «Den rettferdige av tro, skal leve» (Rom 1,17). Og: «Kristus er lovens endemål, til rettferdighet for hver den som tror» (Rom 10,4).

For det sjuende: Derfor burde alle kristnes eneste gjerning og øvelse med rette være dette: å la Ordet og Kristus få skikkelse i seg og stadig øve og styrke denne troen. For ingen annen gjerning kan gjøre et menneske til en kristen. Det sier Kristus selv. Jødene spurte ham hvordan de skulle gjøre guddommelige og kristne gjerninger, og han svarte: «Dette er Guds gjerning at dere skal tro på ham som han har sendt» (Joh 6,29). Og ham har Gud Fader alene utsett til det.

Derfor er en rett tro på Kristus en overstrømmende rikdom, for den fører med seg all salighet og tar bort all ulykke, slik det står: «Den som tror og blir døpt, skal bli frelst; men den som ikke tror, skal bli fordømt» (Mark 16,16).

Derfor så profeten Jesaja rikdommen i denne troen og sa: «Gud skal gjøre en kort sum på jorden, og den korte summen skal flomme

over av rettferdighet» (Jes 10,22–23). Det betyr: Troen rommer i en kort sum oppfyllelsen av alle bud. Den skal gjøre alle som har den, rettferdige i overflod, så de ikke trenger noe mer for å være rettferdige og gode. Slik sier også Paulus: «Med hjertet tror en til rettferdighet» (Rom 10,10). Det er troen i hjertet som gjør et menneske rettferdig.

For det åttende: Men hvordan kan troen alene gjøre rettferdig og gi en så overstrømmende rikdom uten noen gjerninger, når Skriften foreskriver oss så mange lover, bud, gjerninger og levemåter? Her må du merke deg dette nøye og holde det fast med alvor: Troen alene, uten noen gjerninger, gjør rettferdig, fri og salig. Det skal vi høre mer om senere.

Du må vite at hele Den hellige skrift er delt i to slags ord: Guds bud eller lov, og Guds løfter eller tilsagn. Budene lærer oss og foreskriver oss mange slags gode gjerninger, men dermed er gjerningene ennå ikke gjort. Budene viser vei, men de hjelper ikke. De lærer hva vi skal gjøre, men gir ingen kraft til å gjøre det. Derfor er de bare gitt for at mennesket skal se i dem at det ikke makter det gode, og lære å fortvile over seg selv. Og derfor kalles de også Det gamle testamente og hører alle sammen hjemme der.

Ta budet «Du skal ikke begjære!» (Rom 7,7). Det viser at vi alle er syndere, og at ingen makter å være uten ondt begjær, hva han enn gjør. Av det lærer han å gi opp seg selv og søke hjelp et annet sted, så han kan bli fri fra det onde begjæret og få budet oppfylt ved en annen. Selv makter han det ikke. Slik er alle de andre budene også umulige for oss.

For det niende: Når mennesket gjennom budene har lært og kjent at det selv ikke makter noe, blir det redd og spør hvordan det skal klare å oppfylle kravet. For budet må oppfylles, ellers må mennesket bli fordømt. Da er det virkelig ydmyket og blitt til intet i sine egne øyne, og det finner ingenting i seg selv som kan gjøre det rettferdig.

Men da kommer det andre ordet, Guds løfte og tilsagn, og sier: «Vil du oppfylle alle bud og bli kvitt det onde begjæret og synden din, slik budene krever og tvinger deg til, så se: Tro på Kristus! I ham lover jeg deg all nåde, rettferdighet, fred og frihet. Tror du, så har du det. Tror du ikke, så har du det ikke. For det du ikke makter med alle budenes gjerninger – så mange de er, og ingen av dem kan hjelpe deg – det blir

lett og kort for deg ved troen. For jeg har samlet alt kort sammen i troen: Den som har den, skal ha alt og bli salig. Den som ikke har den, skal ingenting ha.»

Slik gir Guds løfter det som budene krever, og fullfører det som budene befaler, for at alt skal høre Gud til, både budet og oppfyllelsen. Han alene befaler, og han alene oppfyller også. Derfor er Guds løfter ord fra Det nye testamente og hører hjemme der.

For det tiende: Disse og alle andre Guds ord er hellige, sannferdige, rettferdige, fredfylte, frie og fulle av alt godt. Henger noen fast ved dem med en rett tro, blir derfor sjelen hans så helt og fullt forent med Ordet at alle Ordets gode egenskaper også blir sjelens eie. Slik gjør Guds ord sjelen ved troen hellig, rettferdig, sannferdig, fredfylt, fri og full av alt godt, så den blir et sant Guds barn. Slik står det: «Men alle dem som tok imot ham, dem ga han rett til å bli Guds barn, de som tror på hans navn» (Joh 1,12).

Av dette er det lett å forstå hvorfor troen makter så mye, og hvorfor ingen god gjerning kan måle seg med den. For ingen god gjerning henger ved Guds ord slik troen gjør, og ingen gjerning kan være inne i sjelen. Det er bare Ordet og troen som hersker i sjelen. Slik Ordet er, slik blir også sjelen ved det, akkurat som jernet blir glødende rødt som ilden når det forenes med ilden.

Slik ser vi at et kristent menneske har nok i troen og ikke trenger noen gjerning for å bli rettferdig. Og trenger han ingen gjerning, da er han løst fra alle bud og lover; og er han løst, da er han fri. Dette er den kristne friheten: troen alene. Den gjør ikke at vi kan gå ledige eller gjøre det onde, men at vi ikke trenger noen gjerning for å nå fram til rettferdighet og salighet. Mer om det senere.

For det ellevte: Med troen er det videre slik: Når en tror et annet menneske, er det fordi en regner ham for en rettskaffen og sannferdig mann. Det er den største æren et menneske kan vise et annet. Og motsatt er det den største vanæren å regne ham for en upålitelig, løgnaktig og lettsindig mann.

Slik er det også når sjelen tror Guds ord fullt og fast. Da regner den Gud for sannferdig, god og rettferdig, og dermed gir den ham den aller største æren den kan gi ham. For da gir den ham rett, da ærer den hans navn og lar ham gjøre med seg som han vil. Den tviler ikke på at han er god og sannferdig i alle sine ord.

Omvendt kan ingen gjøre Gud større vanære enn ved ikke å tro ham. Da regner sjelen ham for en Gud som ikke duger, som lyver og ikke er til å stole på. Med en slik vantro fornekter den ham, så langt det står til den. I hjertet reiser den opp en avgud mot Gud, laget etter sitt eget sinn – som om den visste bedre enn han.

Når Gud så ser at sjelen gir ham rett og ærer ham ved sin tro, ærer han den igjen og regner den også for rettferdig og sannferdig. Og ved en slik tro er den også rettferdig og sannferdig. For det er rett og sant å gi Gud sannheten og rettferdigheten, og det gjør et menneske rett og sannferdig, siden det er sant og rett at Gud får sannheten. Men de som ikke tror, gjør ikke dette, selv om de strever og plager seg med mange gode gjerninger.

For det tolvte: Troen gjør ikke bare sjelen lik Guds ord, full av all nåde, fri og salig. Den forener også sjelen med Kristus som en brud med sin brudgom. Av dette ekteskapet følger det, som Paulus skriver, at Kristus og sjelen blir ett legeme. Da blir også alt de har, felles: gods, medgang og motgang og alle ting. Det Kristus har, tilhører den troende sjelen, og det sjelen har, blir Kristi eie. Nå har Kristus alle goder og saligheten; de blir sjelens. Og sjelen har alle laster og synder på seg; de blir Kristi.

Her begynner nå det glade bytte og den glade striden. Kristus er Gud og menneske, han har aldri syndet, og hans rettferdighet er uovervinnelig, evig og allmektig. Ved brudens ring, det vil si ved troen, gjør han nå den troende sjelens synd til sin egen og handler som om han selv hadde gjort den. Da må synden bli slukt og druknet i ham. For hans uovervinnelige rettferdighet er for sterk for alle synder. Slik blir sjelen bare ved brudegaven, det vil si for troens skyld, ren og fri fra alle sine synder og utrustet med den evige rettferdigheten til sin brudgom Kristus.

Er ikke dette et herlig bryllup? Den rike, edle og rettferdige brudgommen Kristus tar den fattige, foraktede, onde og falne kvinnen til ekte, befrir henne fra alt ondt og pryder henne med alt godt. Derfor kan syndene umulig fordømme henne. For de ligger nå på Kristus og er oppslukt i ham. Hun har en så rik rettferdighet i sin brudgom at hun igjen kan stå imot alle synder, selv om de skulle ligge på henne. Om dette sier Paulus: «Døden er oppslukt til seier … Gud være takk, som gir oss seier ved vår Herre Jesus Kristus!» (1 Kor 15,54.57).

For det trettende: Her ser du hvorfor troen med rette tillegges så mye: Den oppfyller alle bud og gjør rettferdig uten noen andre gjerninger. For du ser her at det er troen alene som oppfyller det første budet, der det står: «Du skal ære din Gud.» Om du så var bare gode gjerninger fra topp til tå, ville du likevel ikke være rettferdig. Du ville ennå ikke gi Gud noen ære, og dermed ville du ikke oppfylle det aller første budet. For Gud blir ikke æret uten at vi tilskriver ham sannhet og alt godt, slik han virkelig er. Det kan ingen gode gjerninger gjøre, bare hjertets tro.

Derfor er troen alene menneskets rettferdighet og oppfyllelsen av alle bud. For den som oppfyller det første hovedbudet, oppfyller helt sikkert og lett alle de andre budene også. Gjerningene er derimot døde ting. De kan ikke ære eller prise Gud, selv om de kan gjøres til Guds ære og pris. Men her leter vi ikke etter noe som blir gjort, slik gjerningene blir gjort. Vi leter etter den som selv handler og er mester over gjerningene, den som ærer Gud og gjør gjerningene. Og det er ingen annen enn hjertets tro. Den er rettferdighetens hode og hele dens vesen.

Derfor er det en farlig og mørk tale når noen lærer at vi skal oppfylle Guds bud med gjerninger. For oppfyllelsen må skje ved troen, før alle gjerninger, og gjerningene følger etter oppfyllelsen. Det skal vi høre mer om.

For det fjortende: Vi vil se enda mer av hva vi har i Kristus, og hvor stort et gode en rett tro er. Da må vi vite at Gud allerede før loven og i Det gamle testamente skilte ut alle førstefødte av hankjønn, både blant mennesker og dyr, og tok dem som sine. Den førstefødte var noe kostbart og hadde to store fortrinn framfor alle de andre barna: herredømmet og prestedømmet, eller kongeverdigheten og prestetjenesten. Slik var den førstefødte sønnen på jorden herre over alle sine brødre og prest eller pave for Gud.

Dette forbildet peker på Jesus Kristus. Han er i egentlig forstand Gud Faders førstefødte sønn, født av jomfru Maria. Derfor er han konge og prest, men i åndelig forstand. For hans rike er ikke jordisk og består ikke i jordiske goder, men i åndelige, som sannhet, visdom, fred, glede, salighet og så videre. Likevel er ikke de timelige godene unntatt. For alt er lagt under ham i himmelen, på jorden og i helvete, selv om ingen ser ham – for han hersker åndelig og usynlig.

Heller ikke hans prestedømme består i ytre fakter og klær, slik vi ser det hos menneskene. Det består usynlig i Ånden. For Kristus står uavlatelig for Guds øyne på vegne av sine egne, ofrer seg selv og gjør alt det en god prest skal gjøre. «Han går i forbønn for oss», sier Paulus (Rom 8,34). Og han lærer oss inne i hjertet. Dette er de to egentlige oppgavene for en prest. For slik ber og lærer også de ytre, menneskelige og timelige prestene.

For det femtende: Kristus har førstefødselsretten med dens ære og verdighet. Den deler han med alle sine kristne, så også de alle ved troen kan være konger og prester med Kristus. Slik sier Peter: «Dere er et prestelig kongedømme og et kongelig presteskap» (1 Pet 2,9).

Og det går for seg slik: Ved troen blir et kristent menneske løftet så høyt over alle ting at han i åndelig forstand blir herre over alt. For ingenting kan skade ham når det gjelder saligheten. Ja, alt må være ham underlagt og hjelpe ham til salighet.

Det lærer Paulus: «Alle ting samvirker til gode for dem som elsker Gud» (Rom 8,28), enten det er liv, død, synd, rettferdighet, godt eller ondt, alt det en kan nevne. Og: «enten det er liv eller død, enten det er det som nå er, eller det som komme skal – alt hører dere til» (1 Kor 3,22).

Det betyr ikke at vi legemlig får makt over alle ting, så vi kan eie og bruke dem slik menneskene gjør på jorden. For vi må dø legemlig, og ingen kan flykte fra døden. Vi må også bukke under for mange andre ting, slik vi ser det hos Kristus og hans hellige. For dette er et åndelig herredømme, og det hersker midt i den legemlige undertrykkelsen. Det vil si: I alle ting kan jeg vinne noe for sjelen, så selv døden og lidelsen må tjene meg og være meg til nytte for saligheten.

Dette er en svært høy og ærefull verdighet og et virkelig allmektig herredømme, et åndelig kongerike. Her finnes ingen ting så god eller så ond at den ikke må tjene meg til gode, så sant jeg tror. Likevel trenger jeg ikke noe av det, for troen min er nok for meg. Se, hvor kostbar denne kristne friheten og makten er!

For det sekstende: Dessuten er vi prester, og det er enda mye mer enn å være konge. For prestedømmet gjør oss verdige til å tre fram for Gud og be for andre. Ingen andre enn prestene har rett til å stå for Guds øyne og be. Dette har Kristus vunnet for oss: at vi i åndelig

forstand kan tre fram for Gud og be for hverandre, slik en prest i det ytre trer fram for folket og ber.

Men for den som ikke tror på Kristus, tjener ingen ting til det gode. Han er en trell under alle ting og må ta anstøt av alle ting. Dessuten er bønnen hans ikke til behag for Gud, og den når heller ikke fram for Guds øyne.

Hvem kan da fatte hvilken ære og høyhet et kristent menneske har? Som konge har han makt over alle ting. Som prest har han makt hos Gud, for Gud gjør det han ber om og ønsker. Slik står det skrevet i Salmenes bok: «Herren vil oppfylle de gudfryktiges lengsel, han hører deres rop» (Sal 145,19). Men til denne æren kommer han bare ved troen og ikke ved noen gjerning.

Av dette ser vi klart at et kristent menneske er fritt fra alle ting og over alle ting. Han trenger ingen gode gjerninger for å bli rettferdig og salig, for troen gir ham alt i overflod. Var han så dum at han mente han kunne bli rettferdig, fri, salig eller en kristen ved en god gjerning, ville han miste troen og alt det andre med den. Det ville gå ham som hunden som bar et kjøttstykke i munnen og snappet etter speilbildet i vannet – og mistet både kjøttet og bildet.

For det syttende spør du: «Hva er da forskjellen på prester og lekfolk i kristenheten, når alle er prester?» Svar: Det er gjort urett mot ordene «prest», «geistlig» og lignende. For de er tatt fra den store mengden og brukt bare om den lille flokken som man nå kaller den geistlige stand.

Den hellige skrift gjør ingen annen forskjell enn at den kaller de lærde eller vigslede *ministri*, *servi*, *oeconomi*, det vil si tjenere, treller og forvaltere. De skal forkynne Kristus, troen og den kristne friheten for de andre. For selv om vi alle er åndelige prester, kan ikke alle tjene, forvalte og forkynne. Derfor sier Paulus: «Så la da enhver se på oss som Kristi tjenere og som husholdere over Guds mysterier» (1 Kor 4,1).

Men nå er denne forvaltningen blitt til et verdslig, ytre, prektig og skremmende herredømme og en makt som den rette verdslige makten på ingen måte kan måle seg med. Det er akkurat som om lekfolk var noe annet enn kristne! Dermed er den rette forståelsen av den kristne nåden, friheten og troen tatt bort, og alt vi har fra Kristus, ja, Kristus selv. I stedet har vi fått en mengde menneskebud

og menneskegjerninger, og vi er blitt helt og fullt treller under de mest udugelige folk på jorden.

For det attende: Av alt dette lærer vi at det ikke er nok å forkynne Kristi liv og gjerninger overfladisk, bare som en historie eller en krønike. Enda verre er det når man tier helt om ham og forkynner kirkeretten eller andre menneskebud og menneskelærdommer.

Mange forkynner og lærer også Kristus slik at de føler en viss medlidenhet med ham, harmes på jødene eller driver med andre slike barnslige ting.

Men han skal og må forkynnes slik at troen vokser fram og holdes i live hos meg og deg. Det skjer når noen forteller meg hvorfor Kristus kom til verden, hvordan jeg skal bruke ham og ha glede av ham, og hva han har brakt og gitt meg. Og det skjer når noen legger rett ut den kristne friheten vi har fra ham: at vi er konger og prester og har makt over alle ting, og at alt vi gjør, er til behag for Gud og blir bønnhørt for hans øyne, slik jeg har sagt hittil.

For når et hjerte hører Kristus forkynt slik, må det bli glad helt fra grunnen av, få trøst og bli varmt mot Kristus, så det elsker ham igjen. Dit kan det aldri komme ved lover eller gjerninger.

Hvem kan da skade eller skremme et slikt hjerte? Kommer synden og døden over det, tror det at Kristi rettferdighet er dets egen, og at syndene ikke lenger er dets egne, men Kristi. Da må synden forsvinne for Kristi rettferdighet, som troen har grepet, slik jeg har sagt ovenfor. Og hjertet lærer med apostelen å trosse døden og synden og si: «Død, hvor er din brodd? Død, hvor er din seier? Dødens brodd er synden. Men Gud være takk, som gir oss seier ved vår Herre Jesus Kristus!» Og døden er oppslukt i hans seier (1 Kor 15,54–57).

Andre del: Det ytre mennesket

For det nittende: Nå er det sagt nok om det indre mennesket, om dets frihet og om den rettferdigheten som er hovedsaken. Denne rettferdigheten trenger verken lov eller gode gjerninger; ja, de skader den hvis noen i sitt overmot vil bli rettferdiggjort ved dem.

Nå kommer vi til den andre delen, til det ytre mennesket. Her vil vi svare alle dem som tar anstøt av det som er sagt til nå, og som pleier å si: «Hvis troen er alt og alene er nok til å gjøre et menneske rettferdig, hvorfor er da de gode gjerningene befalt? Da kan vi like godt ta det med ro og ikke gjøre noe.» Nei, kjære menneske, ikke slik! Det ville nok vært slik hvis du bare var et indre menneske og var blitt helt åndelig og innvortes. Men det blir du ikke før på den ytterste dag.

Her på jorden blir det bare en begynnelse og en vekst, som skal fullendes i den kommende verden. Derfor kaller apostelen det *primitias spiritus*, det vil si Åndens førstegrøde (Rom 8,23).

Derfor gjelder her det vi sa ovenfor: «Et kristent menneske er en tjener og underlagt alle.» Det betyr: Der han er fri, trenger han ikke gjøre noe; der han er tjener, må han gjøre alt mulig. Hvordan det går til, skal vi nå se.

For det tjuende: Innvortes, etter sjelen, er mennesket fullt ut rettferdiggjort ved troen og har alt det skal ha. Bare må troen, og det å ha nok, stadig vokse helt til det kommende livet.

Likevel lever det ennå dette legemlige livet på jorden. Der må det styre sitt eget legeme og ha med andre mennesker å gjøre, og her begynner gjerningene. Her kan ikke mennesket gå ledig. Legemet må virkelig drives og øves med faste, våking, arbeid og all rimelig tukt, så det blir lydig mot det indre mennesket og troen og formes etter dem.

Det skal ikke hindre dem eller stå dem imot, slik legemet gjerne gjør når det ikke blir tvunget.

For det indre mennesket er ett med Gud, glad og fornøyd for Kristi skyld, han som har gjort så mye for det. Hele dets lyst er å tjene Gud på samme måte: for intet og i fri kjærlighet.

Men i sitt kjød finner det en gjenstridig vilje som vil tjene verden og følge sin egen lyst. Det kan ikke troen tåle, og med lyst griper den kjødet i nakken for å dempe det og holde det tilbake.

Slik sier Paulus: «Etter mitt indre menneske slutter jeg meg med glede til Guds lov. Men i lemmene mine ser jeg en annen lov, som strider mot loven i mitt sinn, og som tar meg til fange under syndens lov» (Rom 7,22–23). Og videre: «Jeg undertvinger mitt legeme og holder det i trelldom, for at jeg som forkynner for andre, ikke selv skal finnes uverdig» (1 Kor 9,27). Og: «De som hører Kristus Jesus til, har korsfestet kjødet med dets lidenskaper og lyster» (Gal 5,24).

For det tjueførste: Men mennesket må ikke gjøre disse gjerningene i den tanke at det blir rettferdig for Gud ved dem. Den falske meningen kan ikke troen tåle, for troen alene er og må være rettferdigheten for Gud. Gjerningene skal bare gjøres for at legemet skal bli lydig og renset fra sine onde lyster. Øyet skal bare se på de onde lystene, for å drive dem ut.

For ved troen er sjelen ren og elsker Gud. Derfor vil den gjerne at alt annet også skal være rent, først og fremst dens eget legeme, og at alle skal elske og love Gud sammen med den. Dermed kan ikke mennesket gå ledig. For sitt eget legemes skyld må det gjøre mange gode gjerninger for å tvinge legemet. Likevel er ikke gjerningene det rette gode som gjør det rettferdig for Gud. Mennesket gjør dem for intet, av fri kjærlighet, for å behage Gud. Det søker ikke noe annet med dem enn at Gud har behag i det, for Guds vilje vil det gjerne gjøre så godt det kan.

Ut fra dette kan hver enkelt selv finne målet for hvor hardt han skal tukte legemet. For han faster, våker og arbeider så mye som han ser at legemet trenger for å dempe sin egenvilje. Men de andre, som mener å bli rettferdige ved gjerninger, bryr seg ikke om tukten. De ser bare på gjerningene. Bare de gjør mange og store gjerninger, mener de, er alt vel gjort, og de blir rettferdige. Av og til ødelegger de både hodet og legemet på det. Når de vil bli rettferdige og frelst ved gjerninger uten

tro, er det stor dårskap; da forstår de ingenting av det kristne livet og troen.

For det tjueandre: La oss bruke noen bilder for å vise dette. En kristen er blitt rettferdiggjort og frelst ved sin tro, for intet og av bare Guds nåde. Gjerningene hans skal vi regne for det samme som de gjerningene Adam og Eva ville ha gjort i paradiset. Om dem står det skrevet: «Og Gud Herren tok mennesket og satte ham i Edens hage til å dyrke og verne den» (1 Mos 2,15).

Gud hadde skapt Adam rettferdig og god, uten synd. Adam trengte derfor ikke å bli rettferdig ved å arbeide og verne om hagen. Men for at han ikke skulle gå ledig, ga Gud ham noe å gjøre: Han skulle plante paradiset, dyrke det og ta vare på det. Det ville ha vært rene, frie gjerninger, gjort for ingen annen skyld enn for å behage Gud. De skulle ikke skaffe ham rettferdigheten, for den hadde han fra før – og den ville også ha vært medfødt hos oss alle.

Slik er det også med gjerningene til et menneske som tror. Ved sin tro er han satt inn i paradiset igjen og skapt på ny. Han trenger ingen gjerninger for å bli rettferdig. Men han skal ikke gå ledig; han skal holde legemet i arbeid og tukt. Derfor er det befalt ham å gjøre slike frie gjerninger, bare for å behage Gud.

Ta et annet bilde: En biskop som er vigslet, vigsler kirker, konfirmerer eller gjør andre gjerninger i sitt embete. Men det er ikke disse gjerningene som gjør ham til biskop. Ja, hvis han ikke var vigslet til biskop først, ville ingen av disse gjerningene duge til noe; de ville bare være narrespill. På samme måte er en kristen vigslet ved troen. Når han gjør gode gjerninger, blir han ikke en bedre eller mer vigslet kristen av dem; det blir han bare når troen vokser. Ja, hvis han ikke trodde og var en kristen først, ville ingen av gjerningene hans gjelde noe. De ville bare være tåpelige, straffverdige og fordømmelige synder.

For det tjuetredje: Derfor er disse to ordtakene sanne: «Gode og rettferdige gjerninger gjør aldri en mann god og rettferdig, men en god og rettferdig mann gjør gode og rettferdige gjerninger.» Og: «Onde gjerninger gjør aldri en mann ond, men en ond mann gjør onde gjerninger.» Personen må alltid være god og rettferdig først, før noen god gjerning. De gode gjerningene følger etter og går ut fra den gode og rettferdige personen. Slik sier Kristus: «Et godt tre kan ikke bære dårlig frukt, heller ikke kan et dårlig tre bære god frukt» (Matt 7,18).

Nå er det klart at fruktene ikke bærer treet, og trærne vokser heller ikke på fruktene. Det er omvendt: Trærne bærer fruktene, og fruktene vokser på trærne. Trærne må være der før fruktene, og fruktene gjør ikke treet godt eller dårlig, men treet bærer fruktene. På samme måte må mennesket i sin person være rettferdig eller ondt før det gjør gode eller onde gjerninger. Det er ikke gjerningene som gjør mennesket godt eller ondt; det er mennesket som gjør gode eller onde gjerninger.

Det samme ser vi i alle håndverk. Et godt eller dårlig hus gjør ikke tømmermannen god eller dårlig; men en god eller dårlig tømmermann bygger et godt eller dårlig hus. Ingen gjerning gjør en mester. Som mesteren er, slik blir også verket hans. Slik er det også med menneskets gjerninger: Det kommer an på troen eller vantroen hans om gjerningene blir gode eller onde. Det er ikke omvendt, slik at det kommer an på gjerningene om han er rettferdig eller troende. Gjerningene gjør ingen troende, og like lite gjør de noen rettferdig. Men troen, som gjør rettferdig, gjør også gode gjerninger.

Gjerningene gjør altså ingen rettferdig, og mennesket må være rettferdig før det handler. Da er det åpenbart at troen alene, av bare nåde, ved Kristus og hans ord, gjør personen fullt ut rettferdig og frelst. Like åpenbart er det at en kristen ikke trenger noen gjerning eller noe bud for å bli frelst. Han er fri fra alle bud, og alt han gjør, gjør han i full frihet og for intet. Han søker ikke sin egen fordel eller sin frelse med det, for han er allerede mett og frelst ved sin tro og ved Guds nåde. Han vil bare behage Gud med det.

For det tjuefjerde: Omvendt kan ingen god gjerning hjelpe den som er uten tro, til rettferdighet og frelse. Og det er heller ikke de onde gjerningene som gjør ham ond og fordømt; det er vantroen. Den gjør personen og treet ondt, og den gjør onde og fordømte gjerninger. Når et menneske blir rettferdig eller ondt, begynner det derfor ikke med gjerningene, men med troen eller vantroen. Slik sier den vise mann: «Begynnelsen til all synd er å vike fra Gud og ikke stole på ham» (Sir 10,14–15).

Også Kristus lærer at en ikke skal begynne med gjerningene. Han sier: «La enten treet være godt og dets frukt god, eller la treet være dårlig og dets frukt dårlig» (Matt 12,33). Det er som om han ville si:

«Den som vil ha gode frukter, må begynne med treet og plante et godt tre.»

Den som vil gjøre gode gjerninger, må altså ikke begynne med gjerningene, men med personen som skal gjøre dem. Men ingenting gjør personen god unntatt troen, og ingenting gjør den ond unntatt vantroen. Riktignok gjør gjerningene et menneske rettferdig eller ondt *for mennesker*. Det vil si: De viser utad hvem som er rettferdig og hvem som er ond. Slik sier Kristus: «Derfor skal dere kjenne dem på deres frukter» (Matt 7,20). Men alt dette gjelder bare det ytre, det som ses.

Dette ytre skinnet villeder mange. De skriver og lærer om hvordan en skal gjøre gode gjerninger og bli rettferdig, men tenker aldri på troen. Slik går de av sted, og den ene blinde leder den andre. De plager seg med mange gjerninger og kommer likevel aldri fram til den rette rettferdigheten. Om dem sier Paulus: «De har skinn av gudsfrykt, men fornekter dens kraft» (2 Tim 3,5). De er slike «som alltid vil lære, men aldri kan komme til sannhets erkjennelse» (2 Tim 3,7).

Den som ikke vil fare vill sammen med disse blinde, må se lenger enn til gjerningene, budene eller læren om gjerninger. Fremfor alt må han se på personen og spørre hvordan den blir rettferdig. Og personen blir ikke rettferdig og frelst ved bud og gjerninger, men ved Guds ord – det vil si ved hans løfte om nåde – og ved troen. Slik skal Guds ære stå fast: Han frelser oss ikke ved våre gjerninger, men ved sitt nådige ord, for intet og av bare barmhjertighet.

For det tjuefemte: Ut fra alt dette er det lett å forstå når gode gjerninger skal forkastes og når ikke, og hvordan en skal forstå all lære om gode gjerninger. For gjerningene er ikke lenger gode, men helt fordømmelige, når den falske tilsetningen henger ved dem – den forvrengte meningen at vi vil bli rettferdige og frelst ved gjerningene. Da er de ikke frie, og de vanærer Guds nåde, som alene gjør rettferdig og frelst ved troen. Det makter ikke gjerningene. Likevel tar de seg fore å gjøre det, og dermed griper de inn i nådens gjerning og ære.

Derfor forkaster vi de gode gjerningene, ikke for deres egen skyld, men på grunn av den onde tilsetningen og den falske, forvrengte meningen. Den gjør at gjerningene bare ser gode ut, men ikke er det. Med dem bedrar en både seg selv og alle andre, slik de glupske ulvene i fåreklær gjør.

Men denne onde tilsetningen og forvrengte meningen ved gjerningene er uovervinnelig der troen ikke er. Den sitter fast i gjerningshelgenen helt til troen kommer og ødelegger den. Naturen kan ikke av seg selv drive den ut, ja, ikke engang kjenne den igjen. Tvert imot holder naturen den for en kostelig og salig ting. Derfor blir også så mange forført av den.

Det er riktignok godt å skrive og forkynne om anger, skriftemål og botsgjerninger/fyllestgjørelse. Men går en ikke videre, helt fram til troen, er det ikke annet enn djevelsk og forførerisk lære. En må ikke forkynne bare det ene av Guds to ord, men begge. Budene skal en forkynne for å skremme synderne og åpenbare syndene deres slik at de får anger og omvender seg. Men der må det ikke bli stående. En må også forkynne det andre ordet, nådens løfte, for å lære dem troen. Uten den er budene, angeren og alt annet forgjeves.

Det finnes nok fortsatt forkynnere som forkynner anger over synden og nåde. Men de får ikke Guds bud og løfter så tydelig fram at en kan lære hvor angeren og nåden kommer fra, og hvordan. For angeren kommer av budene, men troen av Guds løfter. Slik går det til: Det mennesket som er blitt ydmyket ved frykten for Guds bud og har lært seg selv å kjenne, blir rettferdiggjort og løftet opp ved troen på Guds ord.

For det tjuesjette: Dette får være nok om gjerningene i alminnelighet, og særlig om de gjerningene et kristent menneske skal gjøre mot sitt eget legeme. Nå vil vi tale om flere gjerninger, de han gjør mot andre mennesker. For mennesket lever ikke bare i sitt eget legeme, men også blant andre mennesker på jorden. Derfor kan han ikke være uten gjerninger mot dem. Han må snakke med dem og ha med dem å gjøre, selv om han ikke trenger noen av disse gjerningene for å bli rettferdig og frelst.

Derfor skal han gjøre alle sine gjerninger med et fritt sinn og bare ha for øye å tjene andre mennesker og være til nytte for dem. Han skal ikke tenke på noe annet enn det de andre trenger. Det er et sant kristent liv, og da går troen med lyst og kjærlighet til verket, slik Paulus lærer galaterne.

Det samme skriver han til filipperne. Først har han lært dem at de har all nåde og alt de trenger ved sin tro på Kristus. Så lærer han dem videre og sier: «Er det da noen trøst i Kristus, er det noen

oppmuntring i kjærligheten, er det noe samfunn i Ånden, finnes det noen medfølelse og barmhjertighet, da gjør min glede fullkommen, så dere har det samme sinn og den samme kjærlighet, ja, med én sjel har det ene sinn. … Akt hverandre i ydmykhet høyere enn dere selv. Ingen må bare se på sitt eget, men enhver må også ha de andres gagn for øye» (Fil 2,1–4).

Se, her har Paulus tydelig tegnet et kristent liv: Alle gjerninger skal være rettet mot nestens beste. For hver enkelt har nok for seg selv i sin tro, og alle andre gjerninger, ja hele livet, har han til overs, så han kan tjene sin neste med det av fri kjærlighet.

Som eksempel på dette viser han til Kristus og sier: «La dette sinn være i dere, som òg var i Kristus Jesus» (Fil 2,5). Kristus var i Guds skikkelse og hadde nok i seg selv. Han trengte ikke sitt liv, sine gjerninger og sin lidelse for å bli rettferdig eller frelst. Likevel uttømte han seg selv og tok en tjeners skikkelse på seg (Fil 2,6–7). Han har gjort og lidt alt uten å se på noe annet enn vårt beste. Slik er han blitt en tjener for vår skyld, enda han var fri.

For det tjuesjuende: Et kristent menneske skal altså være som Kristus, sitt hode: full og mett. Han skal la seg nøye med sin tro og stadig la den vokse. For troen er hans liv, hans rettferdighet og hans frelse. Den gir ham alt det Kristus og Gud har, slik det er sagt ovenfor, og som Paulus sier: «Det liv jeg nå lever i kjødet, det lever jeg i troen på Guds Sønn» (Gal 2,20).

Og selv om han nå er helt fri, skal han likevel villig gjøre seg til tjener for å hjelpe sin neste. Han skal handle med nesten slik Gud har handlet med ham ved Kristus. Alt dette gjør han for intet; han søker ikke noe annet med det enn at Gud skal ha behag i det, og han tenker slik:

«Nå vel! Jeg er et uverdig og fordømt menneske, men min Gud har gitt meg en overflod av all rettferdighet og frelse ved Kristus og i Kristus. Det har han gjort uten noen fortjeneste fra min side, helt for intet og av bare barmhjertighet. Fra nå av trenger jeg ikke noe annet enn å tro at det er slik. Da vil jeg i gjengjeld fritt, glad og for intet gjøre det som behager en slik Far, han som har øst sine overstrømmende goder over meg. Og for min neste vil jeg bli en Kristus, slik Kristus er blitt det for meg. Jeg vil ikke gjøre noe annet enn det jeg ser at han

trenger, og som er til nytte og frelse for ham. For ved min tro har jeg nok av alt i Kristus.»

Se, slik strømmer kjærligheten og lysten til Gud ut av troen. Og av kjærligheten strømmer et fritt, villig og glad liv i tjeneste for nesten, for intet. For slik vår neste lider nød og trenger det vi har til overs, slik har også vi lidt nød for Gud og trengt hans nåde. Derfor skal vi ikke gjøre noe annet med legemet og dets gjerninger enn å hjelpe vår neste, slik Gud har hjulpet oss for intet ved Kristus. Slik ser vi hvor høyt og edelt det kristne livet er. Men dessverre ligger det nede over hele verden i dag; det er ikke engang kjent lenger, og ingen forkynner det.

For det tjueåttende: Slik leser vi hos Lukas at jomfru Maria gikk til templet da de seks ukene var omme, og lot seg rense etter loven, slik alle andre kvinner gjorde (Luk 2,22). Hun var likevel ikke uren som de, og hun hadde verken plikt til eller behov for å la seg rense. Men hun gjorde det av fri kjærlighet, for ikke å se ned på de andre kvinnene, men bli værende i flokken.

Slik lot også Paulus Timoteus bli omskåret, ikke fordi det var nødvendig, men for ikke å gi de jødene som var svake i troen, grunn til onde tanker. Men Titus ville han ikke la omskjære, for der ville noen tvinge igjennom at han måtte omskjæres, og at det var nødvendig for frelsen.

Og da disiplene ble avkrevd tempelskatten, drøftet Kristus med Peter om ikke kongens barn var fri for å betale skatt (Matt 17,24–26). Peter sa ja. Likevel sa Jesus til ham: «For at vi ikke skal støte dem, gå ned til sjøen og kast ut en fiskekrok, og ta den første fisken som kommer opp. Når du åpner munnen på den, vil du finne en stater. Ta den og gi dem for meg og for deg!» (Matt 17,27). Det er et fint eksempel på denne læren: Kristus kaller seg selv og sine egne frie kongsbarn, som ikke trenger noe, og likevel underordner han seg villig, tjener og betaler skatten.

Kristus trengte ikke denne gjerningen, og den tjente ikke til å gjøre ham rettferdig eller frelst. Like lite trengte han noen av sine andre gjerninger, og like lite trenger de kristne sine gjerninger for å bli frelst. Alle gjerninger er fri tjeneste, til glede og gagn for de andre.

Slik skulle også alle prester, klostre og stiftelser gjøre sine gjerninger. Hver enkelt skulle gjøre det hans stand og orden krever, bare for å

føye de andre og styre sitt eget legeme, og for å gi de andre et eksempel, for også de trenger å tvinge sitt legeme. Men alltid må en vokte seg for å ville bli rettferdig og frelst ved det, for det makter bare troen.

På samme måte befaler Paulus at de kristne skal være underordnet og lydige mot den verdslige øvrighet (Rom 13,1; Tit 3,1). Hensikten er ikke at de skal bli rettferdige ved det. De skal fritt tjene de andre og øvrigheten med det, og gjøre dens vilje av kjærlighet og i frihet.

Den som har forstått dette, kan lett finne seg til rette med de utallige bud og lover fra pave og biskoper, klostre og stiftelser, fyrster og herrer. Noen tåpelige prelater driver dem fram som om de var nødvendige for frelsen, og kaller dem kirkens bud – med urette.

For en fri kristen sier: «Jeg vil faste, be og gjøre det og det som er befalt – ikke fordi jeg trenger det eller vil bli rettferdig eller frelst ved det, men for å føye paven, biskopen, menigheten eller min medbror og herre. Jeg vil gjøre og lide det for å være et eksempel og en tjener for dem, slik Kristus har gjort og lidt langt større ting for å føye meg, enda han trengte det langt mindre. Og selv om tyrannene gjør urett når de krever slikt, skader det meg likevel ikke, for det er ikke mot Gud.»

For det tjueniende: Ut fra dette kan enhver felle en sikker dom og skjelne mellom alle gjerninger og bud. Han kan også se hvilke prelater som er blinde og tåpelige, og hvilke som har det rette sinnelaget. For en gjerning som ikke tar sikte på å tjene den andre eller tåle hans vilje, er ikke en god kristen gjerning. Nestens vilje skal en tåle så lenge han ikke tvinger en til å gjøre noe mot Gud.

Derfor er jeg redd at bare få stiftelser, kirker, klostre, altere, messer og testamentariske gaver er kristne. Det samme gjelder fastene og bønnene som blir holdt for enkelte helgener. For jeg frykter at hver enkelt i alt dette bare søker sitt eget. Han mener å kunne gjøre bot for syndene sine med det og bli frelst. Alt dette kommer av at de ikke kjenner troen og den kristne friheten. Og noen blinde prelater driver folk den veien: De priser slikt, pynter det med avlat og lærer dem aldri noe om troen.

Men jeg gir deg dette rådet: Vil du opprette en stiftelse, be eller faste, så gjør det ikke i den tanke at du vil gjøre noe godt for deg selv. Gi det i stedet fritt bort slik at andre kan ha glede av det, og gjør det til deres beste. Da er du en sann kristen. Hva skal du med de eiendelene

og gode gjerningene du har til overs når du har styrt og forsørget legemet ditt? Du har jo nok i troen, og i den har Gud gitt deg alle ting.

Se, slik skal Guds goder strømme fra den ene til den andre og bli felles. Hver enkelt skal ta seg av sin neste som om det gjaldt ham selv.

Fra Kristus strømmer godene inn i oss; i sitt liv tok han seg av oss som om han selv var det vi er. Fra oss skal de strømme videre til dem som trenger dem. Og det skal skje så helt og fullt at jeg også må stille min tro og min rettferdighet fram for Gud på vegne av min neste for å dekke over syndene hans. Jeg må ta syndene hans på meg og ikke handle annerledes enn om de var mine egne, akkurat slik Kristus har gjort for oss alle.

Se, det er kjærlighetens natur der den er sann. Men den er sann der troen er sann. Derfor sier apostelen om kjærligheten at den «søker ikke sitt eget» (1 Kor 13,5), men det som er nestens.

Slutning

For det trettiende: Av alt dette følger konklusjonen: Et kristent menneske lever ikke i seg selv, men i Kristus og i sin neste – i Kristus ved troen, i nesten ved kjærligheten. Ved troen stiger han opp over seg selv til Gud, og fra Gud stiger han ned igjen under seg selv ved kjærligheten. Likevel blir han alltid værende i Gud og i Guds kjærlighet. Slik sier Kristus: «Dere skal se himmelen åpnet og Guds engler stige opp og stige ned over Menneskesønnen» (Joh 1,51).

Se, dette er den rette, åndelige, kristne friheten. Den gjør hjertet fritt fra alle synder, lover og bud, og den overgår all annen frihet så høyt som himmelen er over jorden. Gud gi oss å forstå den rett og bevare den! Amen.

Om Martin Luther

1483–1546

Martin Luther (1483–1546) ble født i Eisleben i Tyskland. Han studerte jus, men gikk i 1505 i kloster hos augustinereremittene i Erfurt, ble prest og senere doktor og professor i bibelteologi ved universitetet i Wittenberg. Her foreleste han over Salmene, Romerbrevet og Galaterbrevet.

Gjennom arbeidet med Skriften kom han til den innsikten som ble reformasjonens kjerne: at mennesket blir rettferdig for Gud av nåde, ved troen på Kristus, og ikke ved egne gjerninger. Da han i 1517 offentliggjorde sine 95 teser mot avlatshandelen, satte han i gang en bevegelse som forandret kirken i store deler av Europa. Han oversatte Bibelen til tysk, skrev salmer, katekismer og et stort antall prekener og bibelutleggelser.

Utleggelsen av Galaterbrevet bygger på forelesninger han holdt i Wittenberg i 1531 og ble utgitt i 1535. Luther kalte selv Galaterbrevet «min Katharina von Bora», etter sin hustru, fordi han satte det så høyt. Kommentaren regnes som en av de klareste framstillingene av læren om rettferdiggjørelsen ved tro.

Ordforklaringer

Avlat – Ettergivelse av straff for synd, som kirken ga mot betaling eller fromme gjerninger. Striden om avlaten satte i gang reformasjonen i 1517.
Hieronymus – Kirkefar (ca. 347–420) som oversatte Bibelen til latin (Vulgata). Luther strides ofte med hans utleggelse av Galaterbrevet.